

ЗІРКОПЛІДНИК ЧАСТУХОВИЙ

Damasonium alisma Mill. (*Alisma damasonium* L., *A. stellatum* Lam., *Damasonium stellatum* (Lam.) Thuill.)

Родина Частухові — Alismataceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення

Вид на пн. межі ареалу з поодинокими місцезнаходженнями.

Ареал виду та його поширення в Україні

Західнопалеарктичний вид: Атлантична та Центральна Європа, Середземномор'я, Кавказ, Нижнє Поволжя, пд. Зх. Сибіру, пн.-зх. частина Середньої Азії. В Україні трапляється в Причорноморському степу. Адм. регіони: Лг, Хс, Зп.

Чисельність та структура популяцій

Відомо всього 4 локалітети: БЗ «Асканія-Нова», окол. м. Кремінне по берегах р. Червоної, с. Торське вздовж р. Жеребець (Луганська обл.), с. Мордвинівка Мелітопольського р-ну Запорізької обл. Популяції нечисленні, невеликі, структура їх невідома. Дані про місцезнаходження виду в Запорізькій та Луганській областях застарілі.

Причини зміни чисельності

Освоєння земель у степовій зоні, в «Асканії-Нова» — витопування та поїдання тваринами.

Умови місцезростання

Береги невеликих водойм, днища подів, що періодично обводнюються. Пгіромезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина 10–30 см заввишки з коротким кореневищем. Листки у прикореневій розетці, довгояйцеподібні або ланцетні, довгочерешкові. Суцвіття зонтико- або китицеподібне. Квітки білі, на довгих квітконіжках. Плід збірний, з 6–8 листянок. Цвіте у травні. Плодоносить у

липні–серпні. Розмножується насінням і вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Необхідно перевірити стан всіх популяцій та взяти під охорону наявні місцезнаходження. Охороняють в БЗ «Асканія-Нова» (Великий Чапельський під). Заборонено розчищення берегів водойм, меліоративні роботи, що призводять до зміни гідрологічного режиму.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Кормове, ґрунтозахисне.

Основні джерела інформації

Кондратюк, Бурда, 1981; Конопля О.М., Ісаєва, Конопля М.І., Остапко, 2003; Краснова, Кузьмичов, 1987; ЧКУ, 1996.

Автор: Т.Л. Андрієнко
Фото: В.С. Гавриленко,
Б. Суднікова-Войциковська (вставка)

ЦИБУЛЯ БІЛУВАТА

Allium albidum Fisch. ex M.Bieb. (*A. angulosum* L. var. *caucasicum* Regel; *A. stellerianum* Besser, nom. illeg.)

Родина Цибулеві — Alliaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення

Передньоазійсько-кавказький вид, що має ізольовані місцезнаходження в Криму.

Загальний ареал та поширення в Україні
Кавказ (Сх., Зх. Закавказзя, Дагестан, Передкавказзя). Іран. В Україні — нижній пояс Гірського Криму. Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій

Наводиться з кількох ізольованих місцезнаходжень біля Сімферополя (ур. Чехурги) та з окол. м. Судака. Збори зроблені у кінці XIX на початку XX ст. пізніше не підтверджені. Чисельність та структура популяцій не досліджувалась.

Причина зміни чисельності.

Вузька еколого-ценотична амплітуда, обмеженість популяцій, освоєння територій, в результаті чого популяції, можливо, зникли.

Умови місцезростання

Сухі бідні вапнякові відслонення, скелі, ймовірно, угруповання порядку *Alysso-Sedetalia* (кл. *Sedo-Scleranthetea*). Ксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Геофіт. Трав'яна рослина 20–30 см заввишки. Цибулини конічні, до 1 см завтовшки, по кілька прикріплені до горизонтального ко-

реневища, покриті сіруватими тоненькими цілісними плівками, які при висиханні легко руйнуються. З кожної цибулини розвивається одне ребристе стебло, що закінчується зонтиком до 2 см діаметром. Листки (близько шести) не перевищують середини стебла, плескаті, жолобчасті, м'ясисті, вузько лінійні до 3 см завширшки, на верхівці тупуваті. Покривало зонтика залишається тривалий час, коротко загострене, в 1,5 раза коротше густого кулеподібного зонтика. Квітконіжки дорівнюють оцвітині або вдвічі довші за неї. Листочки оцвітини 4–5 мм завдовжки, білі або злегка з червонуватим відтінком, тупі продовгуваті, зовнішні човникуваті, коротші за внутрішні. Тичинкові нитки приблизно дорівнюють оцвітині, при основі зрослі між

собою. Стовпчик висувається з оцвітини. Коробочка коротша за оцвітину. Цвіте в липні, насіння дозріває у серпні–вересні.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Популяції не охороняються. Необхідні пошуки популяцій, дослідження їх структури. Заборонено несанкціоноване збирання, порушення умов зростання (забудова територій, організація місць рекреації, випасання).

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

В Європі відомо культивування виду в альпінаріях, створення на його основі гібридів.

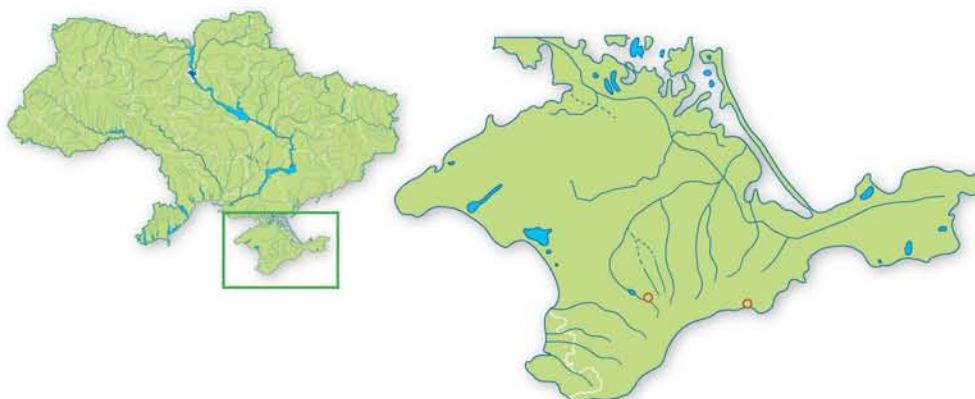
Господарське та комерційного значення.

Декоративне, харчове, лікарське, протиерозійне, матеріал для селекції.

Основні джерела інформації

Определитель высших растений Крыма, 1972; Определитель высших растений Украины, 1987; Флора СССР, 1935; ЧКУ, 1996.

Автор: Я.П. Дідух
Фото: О.С. Мандзюк

ЦИБУЛЯ ЛІНІЙНА

Allium lineare L. (*A. tortuosum* Willd. ex Schult. et Schult.f.; *Porrum lineare* (L.) Raf.)

Родина Цибулеві — Alliaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення

Східноєвропейсько-азійський рідкісний реликтовий вид.

Ареал виду та його поширення в Україні

Вид диз'юнктивно поширений у Сх. Причорномор'ї, пониззі Дону і Волги, Заволжі, Зх. Сибіру, Середній Азії, Пн.-Зх. Монголії. В Україні у пд.-сх. частині країни: на Донецькому кряжі та Приазовській височині, а також ізольовано на правобережній Дніпропетровщині (м. Кривий Ріг). Адм. регіони: Дн, Дц, Лг.

Чисельність та структура популяцій

Локальні популяції нечисленні, з невеликою щільністю. Площа популяцій коливається від 0,05 до 10 га. Середня щільність — 8–19 особин на 1 м².

Причини зміни чисельності

Порушення природних екотопів внаслідок господарської діяльності, розробка кар'єрів, терасування, заліснення схилів.

Умови місцезростання

Сухі, бідні, кам'яністі відшарування та щербеністі схили пд. та сх. експозиції. У складі розрідженої петрофітної рослинності. Угруповання кл. *Sedo-Scleranthetea*. Ксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина 30–60 см заввишки. Цибулини поодинокі або зібрані по кілька на короткому кореневи-

щі, майже циліндричні, з бурими сітчастоволокнистими оболонками. Стебло до половини висоти обгорнуте піхвами. Листків 3–4, лінійних. Покривало двостулкове, за довжиною дорівнює квітконіжкам. Суцвіття багатоквіткове, зонтикоподібне, густе, кулясте. Квітки рожеві або яскраво-пурпурові, листочки оцвітини загострені, іноді з відтягнутим кінчиком. Нитки внутрішніх тичинок при основі з двома гострими зубцями, що перевищують зав'язь. Цвіте у червні–липні, плодоносить у серпні–вересні. Розмножується насінням і вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняють у відділенні «Провальський

степ» Луганського ПЗ, відділенні «Кальміуське» Українського степового ПЗ, геологічній пам'ятці природи «Сланцеві скелі». Необхідно затвердити ботанічний заказник загальнодержавного значення «Добрянські гори» на Луганщині. Рекомендують виявляти нові місцезнаходження та створювати заказники у місцях зростання виду, контролювати стан популяцій та вирощувати у ботанічних садах. Заборонено збирання рослин, порушення умов місцезростання виду, терасування та заліснення схилів.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Вирощують в Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України, Донецькому ботанічному саду НАН України.

Господарське та комерційне значення

Декоративне.

Основні джерела інформації

Бурда, Остапко, Ларин, 1995; Клеопов, 1990; Кондратюк, Бурда, Остапко, 1985; Кучеревський, 2001; Определитель высших растений Украины, 1987; Остапко, 2001; Перегрим, 2003; Рідкісні й зникаючі рослини Луганської області, 2003; Флора УРСР, 1950; ЧКУ, 1996.

Автори: В.М. Остапко, М.М. Перегрим
Фото: В.М. Остапко

ЦИБУЛЯ КОСА

Allium obliquum L.

Родина Цибулеві — Alliaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Реліктовий вид з диз'юнктивним ареалом.

Ареал виду та його поширення в Україні
Характеризується трьома диз'юнктивними ексклавами, пов'язаними з гірськими системами: Пд. Карпати (Румунія), Пд. Урал, Середня та Центральна Азія (Алтай, Саур Тарбагатай, Тянь-Шань). В Україні ізольований ексклав на лівому березі р. Смотрич північніше с. Устя Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл. Адм. регіон: Хм.

Чисельність та структура популяцій
Єдина популяція, вперше знайдена в 1979 р., площею кілька га, яка нараховує до 2500 різновікових особин, зростаючих по кілька або окремо, щільністю 2–5 шт. на 100 м².

Причини зміни чисельності
Вузька еколого-ценотична амплітуда, що лімітується різними як природними, так і антропогенними факторами, відсутністю екоотопів відповідного типу.

Умови місцезростання
Середня і верхня частини стрімких (більше 45°) добре інсольованих південних та південно-західних, часто обривистих прямовислих схилів, висотою до 30 м, складених із силурійських вапняків. Ґрунти дерново-підзолісті карбонатні (рендзини) дуже змиті, бідні на гумус. Ростає в тріщинах, на по-

личках, де накопичується ґрунт, щербенистий рухляк, перемішаний з дрібноземом. Займає перехідні екотопи від лучно-степових центральноєвропейського типу (союзу *Cirsio-Brachypodium pinnati*) до піонерних петрофітних угруповань (кл. *Sedo-Scleranthetea*). Мезоксерфіт. Геліофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина 30–60 см заввишки. Цибулина довгаста. Листки до 8 см завдовжки, широкі, лінійні, плоскі, зближені в середній частині, стеблообгортні, 4–8 шт. Суцвіття зонтик, ч зеленкуватожовті. Цвіте у червні–липні. Плодоносить у серпні–вересні. Розмножується насінням, яке переноситься потоками води.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Необхідно ширше культивувати вид у ботанічних садах, проводити репатріацію його на вапнякові схили у Придністров'ї, контролювати стан популяції. Охороняють в НПП «Подільські Товтри». Заборонено порушення умов місцезростання, викопування рослин, гербаризація.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Вирощують в Кам'янець-Подільському ботанічному саду.

Господарське та комерційне значення
Декоративне, харчове, протиерозійне, ґрунтоутвірне.

Основні джерела інформації
Дідух, Камелин, Куковица, 1982; Заверуха, Дідух, Любінська, 1988; ЧКУ, 1996.

Автори: Я.П. Дідух, Л.Г. Любінська
Фото: М.М. Рябий